

Jasna Cajnko

ALI SO SOCIALNI DELAVCI OGROŽENI?

NAMESTO UVODA

Junija sem se udeležila intervizijske skupine za strokovno področje, ki je v pristojnosti obravnave javnih zavodov na področju socialnega varstva - centrov za socialno delo. Intervizijska skupina pomeni, da gre za skupino strokovnih delavcev, ki opravljajo v svojih centrih za socialno delo strokovne naloge na določenem strokovnem področju. Obravnavali smo delovno gradivo zakona, ki bi naj po sprejetju bolje uredil to strokovno področje. Predlog članice skupine, ki je bil skoraj soglasno sprejet, je bil, da naj strokovno delo na tem strokovnem področju opravljajo izključno socialni delavci oz. delavke (te so v intervizijski skupini v veliki večini). Obrazložitev predloga, ki jo je podala kolegica, je bila v grobem naslednja. Na centrih za socialno delo je toliko različnih strokovnjakov, ki vsi menijo, da znajo opravljati delo socialnih delavcev. Sama se s tem ne strinja. Presoja, da naj opravlja pravnik opravila s področja prava, psiholog s področja psihologije, socialni delavec s področja socialnega dela. Delo s strokovnega področja, ki ga »pokriva« socialno delo, lahko po njenem mnenju glede na svojo izobrazbo najbolje opravljajo socialni delavci.

Opisano situacijo sem uporabila zgolj za izhodišče svojega razmišljanja o položaju ali statusu socialnih delavcev danes. Naj mi kolegice iz intervizijske skupine oprostijo, če sem bila premalo natančna pri opisu njihovih stališč.

Ker mi je znano tudi, da v določenih socialnih krogih ob razpisu delovnega mesta dajejo prednost vlogam prosilcev, ki so

socialni delavci, pač zato, ker so socialni delavci, ne upoštevajoč ostalih referenc, sem se začela spraševati: Čemu vse to?

Že sam naslov osnovne institucije na področju socialnega varstva, center za socialno delo, nujno napeljuje misel na socialne delavce. Naš temeljni zakon, ki opredeljuje področje socialnega dela, se imenuje Zakon o socialnem varstvu. V 69. členu navaja, da so strokovni delavci na centrih za socialno delo delavci, ki so končali višjo ali visoko šolo, ki izobražuje za socialno delo, in ki so opravili pripravništvo in strokovni izpit s področja socialnega varstva. Strokovni delavci pa so tudi delavci, ki so končali višjo ali visoko šolo psihološke smeri, pedagoške smeri in njenih specialnih disciplin, upravne, pravne in sociološke smeri ter imajo eno leto delovnih izkušenj na področju socialnega varstva, opravljeno pripravništvo in strokovni izpit po tem zakonu.

S sistemizacijo konkretnega delovnega mesta so določeni zahtevani strokovni profil in dodatni pogoji za zasedbo delovnega mesta. Sistemizacijo delovnih mest, glede na statut posameznega javnega zavoda, sprejema direktor ali svet zavoda. Če gre za zaposlitev strokovnega delavca, je pred zasedbo prostega delovnega mesta direktor dolžan pridobiti mnenje strokovnega sveta.

POKLICNA STRUKTURA ZAPOSLENIH NA CENTRIH ZA SOCIALNO DELO

Kakšna pa je dejanska slika poklicne strukture zaposlenih na centrih za socialno delo v Sloveniji? Podatke sem pridobila na

Skupnosti centrov za socialno delo Slovenije. Nanašajo se na stanje zaposlenih v decembru 1999. Od skupno 62 centrov za socialno delo jih je v podatke zajetih 61.

Že bežen pregled pokaže, da je razmerje socialnih delavcev proti ostalim strokovnim delavcem v razmerju 3: 1 za socialne delavce, ali: na centrih za socialno delo v

Tabela 1: Zaposleni na Centrih za socialno delo po stopnji izobrazbe

<i>I-III</i>	<i>IV</i>	<i>V</i>	<i>VI</i>	<i>VI/I</i>	<i>VII</i>	<i>VII/I</i>	<i>VIII</i>	<i>skupaj</i>
13,5	49	170,7	344,74	55,8	263,25	10,4	7	914,39

Tabela 2: Zaposleni delavci na centrih za socialno delo po izobrazbeni strukturi

<i>poklic</i>	<i>št. zaposlenih</i>
socialni delavec	331,34
dipl. socialni delavec	148,2
psiholog	63,25
pravnik	32,4
sociolog	20
soc. pedagog	16
pedagog	15
organizator dela	7
defektolog	4
ing. tehnologije	1
ekon. tehnik (V. stop. izobr.)	161,2
upravni delavec	29
ekonomist (VI. stop. izobr.)	19
admin. teh. (IV. stop. izobr.)	53,5
čistilec	13,5
SKUPAJ	914,39

Tabela 3: Direktorice in direktorji na centrih za socialno delo v Sloveniji po izobrazbeni in profesionalni strukturi

<i>poklic</i>	<i>stopnja izobrazbe</i>			
	<i>VI.</i>	<i>VII.</i>	<i>VIII.</i>	<i>skup.</i>
socialni delavec	15			15
dipl. soc. del.		13		13
univ. dipl. psih.		11	1	12
univ. dipl. soc.		6	1	7
prof. soc. ped.		3		3
univ. dipl. prav.		2	1	3
univ. dipl. ped.		2		2
prof. def.		2		2
dipl. org. dela		2		2
upravni delavec	2			2
SKUPAJ	17	41	3	61

Sloveniji je med strokovnimi delavci 479,54 socialnih in dipl. socialnih delavcev ali 74,57%. Med direktorji zavodov je razmerje za socialne delavce manj ugodno, njihovo število znaša 28 socialnih in dipl. socialnih delavcev ali 45,9%. Številčno na drugem mestu so psihologi, in sicer znaša njihovo število 63,25; med direktorji najdemo 12 psihologov. Na tretjem mestu sledi 20 sociologov, ki jih med direktorji centrov za socialno delo najdemo 7.

3: 1 ZA SOCIALNE DELAVCE

Tisti, ki zagovarjajo, da je treba na centrih za socialno delo prioritarno zaposlovati socialne delavce, bi morali biti z navedenimi podatki zadovoljni. Čemu torej nezadovoljstvo in »socialno-delavsko gibanje za ohranjanje delovnih mest socialnih delavcev«?

Po moji presoji gre dejansko za problem iskanja profesionalne identitete, profesionalnega mesta stroke med drugimi strokami. Poglejmo zelo poenostavljeno in hitro nekaj očitnih dejstev:

Socialno delo ima dolgo zgodovino v zgodovini človeške družbe, kot stroka pa se je začelo razvijati v Zahodni Evropi šele v 18. stoletju, kot znanost pa šele ob koncu prejšnjega stoletja (Stritih 1998). »Gospa z lučko« (Florence Nightingail), začetnica dobrodelništva in s tem poznejšega socialnega dela, zaradi česar si jo »lastimo« socialni delavci in patronažne sestre, seveda ne more »konkurirati« z mogočnim Freudom, velikim utemeljiteljem moderne psihologije. Res je tudi, da je mogočna psihologija razvila celoten strokovni instrumentarij od

strokovnega jezika, kamor »neposvečeni« ne sezemo, do metod in tehnik dela, testov osebnosti, s katerimi je »mogoče odkriti« najbolj skrite skrivnosti posameznikov. Socialni delavci imamo na voljo vsem razumljiv jezik, imamo metode in tehnike dela, imamo tudi socialne anamneze, za izdelavo katerih ni potrebno kakšno posebno usposabljanje...

Pa vendar, kar se na prvi pogled kaže kot pomanjkljivost, je lahko tudi prednost. Prav strokovni izrazi so pogosto »pokrivajoče besede«, ki zameglijo tisto, kar je v situaciji enkratno. Strokovni izrazi silijo v zdravo-razumskost, ta pa je pogosto v nasprotju z večplastno in zapleteno realnostjo socialnega dela... Tako so v procesu razvijanja socialnega dela nekateri uveljavljali »strokovne izraze in se s tem pogosto približevali medicinskemu modelu, drugi pa so nasprotno poudarjali pomen ne-ekspertnih poimenovanj za opisovanje raznovrstnih in običajnih socialnodelavskih intervencij. Tisto, kar so nekateri videli kot vrlino, so drugi videli kot slabost.« (Zaviršek 1997: 47.)

Kot navaja Dragoš (1995), se je psihologija kot znanost uveljavila šele, ko je vpeljala eksperiment, vendar človekove osebnosti, po kateri se nenehno sprašuje, ni enoznačno in dokončno definirala vse do danes. Po mnenju avtorja ima socialno delo v smislu znanstvenosti v tem smislu prednost, ker »se v prvi vrsti omejuje na interakcije med ljudmi, na učinkovitost socialnih mrež, ker se osredotoča na interventne mehanizme na tem področju, medtem ko vsa druga temeljna vprašanja postavlja v oklepaj, jih prepušča drugim znanostim« (*ibid.*: 22). Socialno delo se sprašuje, *kako* naj ravna ob upoštevanju ugotovitev drugih strok, *kaj* je človek, družba, smisel.

V obravnavi naših uporabnikov pa potrebujemo oboje. Za lažje razumevanje subtilne, zmeraj znova edinstvene in enkratne osebnosti vsakega našega uporabnika/klienta nam še kako koristijo ugotovitve in spoznanja kolegov iz drugih strok: psihologov, pravnikov, sociologov, zdravnikov... Stroke so med seboj neločljivo povezane, dognanja ene stroke so potrebna drugi.

Trdno sem prepričana, da lahko samo z

multidisciplinarnostjo dosegamo najboljše rezultate: iskati načine pristopa *k ljudem*, za delo *z ljudmi*. Pri tem je pomembno, da z vsem dolžnim spoštovanjem prisluhnemo še strokovnjakom iz drugih profesij, saj lahko njihova spoznanja le dopolnijo »naša« razumevanja, nikakor pa ga ne ogrožajo. Zato profesija ne more ogroziti profesije. Ogrozamo se le ljudje sami, ko se zaradi lastne profesionalne in/ali osebne nekompetentnosti bojimo konkurence. V glavnem iz druge stroke, ker velja: vrana vrani ne... Svoje pa prispevata tudi Petrovo načelo kadrovanja in tudi v socialni prisotna ksenofobija.

Dokler socialno delo ni razvilo visokošolskega študija, so prenekateri socialni delavci nadaljevali študij na drugih fakultetah in s tem za nekatere »pristne socialne delavce« postali »nepravi socialni delavci«, ki ne poznajo več svoje temeljne stroke.

Dragoš pa navaja:

[...] beg v druge poklice je lahko tudi koristen, saj prvotno znanje po prekvalifikaciji *ni* izgubljeno. Bolj ko so izobraževalni standardi primerljivi s standardi drugih profilov, manjša je verjetnost, da bi diplomanti socialnega dela s prekvalifikacijo izgubili prejšnjo strokovno identiteto. V tem smislu je prekvalifikacija lahko nadgradnja, ne pa nujno izguba za socialno delo [...] prej priložnost za socialno profesijo kot pa grožnja zanjo (Dragoš 1998: 173).

In nadaljuje:

Potrebuje pa profesionalca *profesionalno kulturo*, z njim mislim na sklop in sintezo etičnih norm, vrednot in (recimo temu) miselnih predstav oz. idej o celotni družbi, ki nas obdaja [...]. Zato se tega, kar tu označujem za profesionalno kulturo, ni mogoče naučiti (npr. v šoli), še manj je mogoče to predpisati ali preprosto zapovedati. Mogoče pa jo je privzgojiti (v ustreznem profesionalnem okolju). To pa zato, ker gre predvsem za vrednote, ne pa za znanja, večšine ali delovna sredstva [...] (*ibid.*: 174, 175).

Da bi lahko profesionalca ravnal profesionalno, s profesionalno kulturo, je potreb-

na še *profesionalna socializacija*, ki jo Dragoš (1998) opredeljuje s temeljnim teoretskim in praktičnim znanjem, ki sočasno predstavlja profesionalno integracijo v poklic.

V 18-ih letih svojega poklicnega udejstvovanja sem imela priložnost srečati veliko strokovnjakov, ki delajo na področju dela z ljudmi. Mnoga, premnoga srečanja so me obogatila strokovno in osebno. Srečala sem Socialne delavke, Pravnike, Psihologe, Socialne pedagoge, Zdravnike... in srečala sem socialne delavke, psihologe, pravnike, zdravnike, socialne pedagoge.. Tiste s »samo« VI. stopnjo izobrazbe, z neprecenljivim strokovnim in osebnim potencialom in tiste univ. dipl. prof., s katerimi se ne bi želela pre pogosto srečevati.

Presojam, da je dodatne težave, nesoglasja in »ogroženost« povzročil Sklep o uskladitvi pridobljenih strokovnih in znanstvenih naslovov, ki je strokovnjakom s VII. stopnjo izobrazbe v strokovni naziv vnesel besedico »univerzitetni«. Do tega trenutka namreč razlika med fakultetnim študijem in študijem na visoki strokovni šoli »ni tako bila v oči«.

Zakaj Visoka šola za socialno delo še zmeraj ni fakulteta, je vprašanje, na katerega ne poznam odgovora. Kot »laična javnost« pa presojam, da je mogoče videti korake v »nepravi« smeri tudi na šoli. Najbrž je t. i. specializacija prinesla možnost visokega strokovnega študija, res pa je tudi, da so premnogi socialni delavci vložili nemalo truda v ta študij, pa jim glede na druge študijske smeri ni prinesel pričakovanega in zelenega ugleda.

Dejstvo pa je, da Visoka šola za socialno delo vsako leto razpiše precejšnje število prostih študijskih mest za redni in izredni študij. Veliko število študentov je za majhno število predavateljev gotovo velika obremenitev. Morda bo treba razmišljati tudi v smeri, da pač kvantitete ne gre enačiti s kvaliteto.

Tudi naše resorno Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, kot domnevam po lastnih izkušnjah sodelovanja z njimi, pri uresničevanju fakultetnega študija na področju socialnega dela ni storilo, kar bi lahko. Medla podpora najbrž ni zadoščala.

In tako ostane prav socialnim delavcem, da storijo ustrezne korake za svojo stroko. Pri tem »zunanji« naziv ne igra najpomembnejše vloge. Čeprav tudi tega ne gre zanemariti, saj brez nujnega fakultetnega študija ni mogoče izobraziti in pridobiti znanstvenikov na področju socialnega dela. In taka je tudi dejanska stvarnost: za socialno delo izobražujejo psihologi in sociologi! Pozneje, kot sodelavce, pa nekateri socialni delavci strokovnjake iz teh strok kategorično zavračajo, ker »znajo socialno delo opravljati le socialni delavci«.

Menim, da v tej zapleteni stvarnosti največ storimo tako, da s svojim strokovnim znanjem in pristopom k ljudem in drugim strokovnjakom udejanjamo svojo profesijo. Z nerazumljivim zavračanjem drugih profesij in drugih strokovnjakov se le zapiramo v profesionalni krog, ki ne daje možnosti za razvoj. Le s strokovnim znanjem in strokovnimi prijemi se bomo postavili ob bok starejšim, etabliranim in priznanim strokam in poželi priznanje in mesto, ki nam po naravi našega izredno zahtevnega dela v resnici gre.

Res je, kot pravi kolegica: vsak strokovnjak naj opravlja svoje delo. Vendar vsebino profesije si postavlja profesija sama. Odgovore, kaj naj delamo in kako, nam mora dati lastna stroka. Profesionalno identiteto dobim in utrjujem s strokovnim znanjem. To mi daje suverenost in mesto med ostalimi profesionalci. S svojo suverenostjo, pogojeno s strokovnostjo, moramo ustvarjati svojo pozicijo in renome. Kot pravi Dragoš (1995: 34): »[...] stroka sama opredeli in utemelji smisel svojega dela. Je avtonomna, da to naredi. To pa pomeni večjo sproščenost v razmišljanju in s tem večjo možnost za njen razvoj.«

Iz tega izhaja: *ogroža nas lahko le lastno neznanje in nezaupanje v lastno pozicijo.*

Literatura

DRAGOŠ, S. (1998), Od etiologije k ekologiji robov. *Socialno delo* 37, 3-5: 169-180.

– (1995), Kako. *Socialno delo* 34, 1: 21-35.

STRITH, B. (1998), Na poti k avtonomiji socialnega dela kot stroke in znanosti. *Socialno delo* 37, 3-5: 159-168.

Zakon o socialnem varstvu. *Ur. list RS*, 54/92, 56/92, 42/94, odločba US, 41/99.

ZAVIRŠEK, D. (1997), Socialno delo v Sloveniji. *Socialno delo* 36, 1: 43-51.